

*Vigtige domme fra EU-Domstolen siden sidst
(10.10.2017) – Indlæg på Dansk Forening for
Europarets møde den 30. oktober 2018*

Sag C-414/16, Vera Egenberger (Store Afdeling)

- Artikel 21 om ikke-forskelsbehandling og artikel 47 om ret til effektive retsmidler og en upartisk domstol har horisontal direkte virkning og kan derfor påberåbes i en retssag mellem private parter
- Der er ikke længere nogen tvivl, se dommens pr. 76ff:
- »76. Forbuddet mod enhver forskelsbehandling på grund af religion eller tro har bindende karakter som et generelt princip i EU-retten. Dette forbud, som er fastsat i chartrets artikel 21, stk. 1, **er i sig selv tilstrækkeligt til at tillægge private en ret, der som sådan kan påberåbes i en tvist mellem disse på et område, der er omfattet af EU-retten** (jf. for så vidt angår princippet om forbud mod forskelsbehandling på grund af alder dom af 15.1.2014, Association de médiation sociale, C-176/12, EU:C:2014:2, præmis 47).

- 77. Henset til den bindende karakter af chartrets artikel 21 adskiller den sig principielt ikke fra de forskellige bestemmelser i traktaterne om oprettelse, som forbyder forskelsbehandling af diverse grunde, selv når en sådan forskelsbehandling udspringer af kontrakter indgået mellem private (jf. analogt dom af 8.4.1976, Defrenne, 43/75, EU:C:1976:56, præmis 39, af 6.6.2000, Angonese, C-281/98, EU:C:2000:296, præmis 33-36, af 3.10.2000, Ferlini, C-411/98, EU:C:2000:530, præmis 50, og af 11.12.2007, International Transport Workers' Federation og Finnish Seamen's Union, C-438/05, EU:C:2007:772, præmis 57-61).
- 78. For det andet skal det fremhæves, at chartrets artikel 47 vedrørende retten til effektiv domstolsbeskyttelse, i lighed med dette charters artikel 21, **i sig selv er tilstrækkelig og ikke skal præciseres ved bestemmelser i EU-retten eller i national ret** for at tillægge private en ret, der som sådan kan påberåbes.

- 79. I det i denne doms præmis 75 omhandlede tilfælde har den nationale retsinstans følgelig **pligt til inden for rammerne af sine beføjelser at sikre den retsbeskyttelse, der for borgerne følger af chartrets artikel 21 og 47, og at sikre den fulde virkning af disse artikler ved om fornødent at undlade at anvende enhver modstridende national bestemmelse.**
- 80. Denne konklusion berøres ikke af den omstændighed, at en retsinstans i en tvist mellem private kan skulle foretage en afvejning af konkurrerende grundlæggende rettigheder, som parterne i den pågældende tvist udleder af bestemmelserne i EUF-traktaten eller af chartret, og at den endog har pligt til, i forbindelse med den kontrol, den skal foretage, at sikre sig, at proportionalitetsprincippet overholdes. En sådan forpligtelse til at fastsætte en ligevægt mellem de forskellige foreliggende interesser indebærer på ingen måde, at de pågældende rettigheder ikke kan påberåbes i en sådan tvist (jf. i denne retning dom af 12.6.2003, Schmidberger, C-112/00, EU:C:2003:333, præmis 77-80, og af 11.12.2007, International Transport Workers' Federation og Finnish Seamen's Union, C-438/05, EU:C:2007:772, præmis 85-89).

- 81. Desuden bemærkes, at når den nationale retsinstans skal sikre overholdelsen af chartrets artikel 21 og 47 og samtidig foretage en eventuel afvejning af flere foreliggende interesser, såsom overholdelse af kirkernes status, som er fastsat i artikel 17 TEUF, skal den nationale retsinstans navnlig tage hensyn til den ligevægt mellem disse interesser, som EU-lovgiver har fastsat i direktiv 2000/78, med henblik på at afgøre, hvilke forpligtelser der – under omstændigheder som de i hovedsagen omhandlede – følger af chartret (jf. analogt dom af 22.11.2005, Mangold, C-144/04, EU:C:2005:709, præmis 76, og kendelse af 23.4.2015, Kommissionen mod Vanbreda Risk & Benefits, C-35/15 P(R), EU:C:2015:275, præmis 31).«
- Skaber udfordring for Danmark, idet den horisontale direkte virkning af Chartret ifølge Højesteret ikke er gennemført i dansk ret, jf. U.2017.824H (Ajos-sagen).

Sag C-426/16, Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen VZW m.fl. (Store Afdeling)

- I dommens pr. 45 konstateres, at de særlige slagtemetoder, som er foreskrevet af religiøse ritualer som omhandlet i EU-forordning 1099/2009 – der fastsætter fælles bestemmelser for medlemsstaterne til beskyttelse af dyrenes velfærd på slagte- eller aflivningstidspunktet – er omfattet af Chartrets artikel 10 om ret til at tænke frit og til samvittigheds- og religionsfrihed.
- Domstolen henviste herved analogt til dommen fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol af 27. juni 2006, Cha'are Shalom Ve Tsedek mod Frankrig, jf. pr. 74.
- Det bekræftes i EU-dommen, at rituel slagting uden bedøvelse kun kan finde sted på godkendte slagterier. En sådan forpligtelse kan ikke i sig selv medføre en begrænsning af praktiserende muslimers religionsfrihed.

Sag C-64/16, Associação Sindical dos Juizes Portugueses (Store Afdeling)

- Første gang Domstolen skulle fortolke artikel 19 TEU.
- I dommen konstateres, at bestemmelsen konkretiserer værdien af en retsstat, som nævnt i artikel 2 TEU. Artikel 19 TEU lægger den retslige kontrol inden for Unionens retsorden ikke alene på Domstolen, men også på de nationale domstole.
- Selve eksistensen af en effektiv domstolsprøvelse, som skal sikre overholdelse af EU-retten, er uløseligt forbundet med eksistensen af en retsstat.
- Ligesom det forhold, at dommere er uafsættelige, udgør det forhold, at de oppebærer en løn, der er passende ift betydningen af det erhverv, de udfører, en garanti, der er uløseligt forbundet med dommernes uafhængighed.
- Bestemmelsen var dog ikke til hinder for en midlertidig nedsættelse af lønnen, der gjaldt for hele den offentlige sektor, herunder de lovgivende, udøvende og dømmende myndigheder, begrundet i Portugals pligt til at nedbringe underskud på statsbudgettet.

Sag C-673/16, Relu Adrian Coman (Store Afdeling)

- Ret til sekundær fri bevægelighed efter EU-retten omfatter også tredjelandsægtefællen til unionsborgeren af samme køn, uanset at hjemstaten efter sin nationale lovgivning ikke tillader ægteskab mellem personer af samme køn. Domstolen begrundede dette resultat på følgende måde i pr. 39-40:
  - » 39. At give medlemsstaterne mulighed for at indrømme eller nægte indrejse og ophold på deres område for en tredjelandsstatsborger, hvis ægteskab med en unionsborger af samme køn er indgået i en medlemsstat i henhold til denne sidstnævnte medlemsstats lovgivning, alt efter om bestemmelserne i national ret tillader ægteskab mellem personer af samme køn eller ej, ville bevirke, at den frie bevægelighed for unionsborgere, der allerede har gjort brug af denne frihed, ville variere fra en medlemsstat til en anden afhængig af sådanne bestemmelser i national ret (jf. analogt dom af 25.7.2008, Metock

m.fl., C-127/08, EU:C:2008:449, præmis 67). En sådan situation strider mod Domstolens praksis, som generaladvokaten har henvist til i punkt 73 i sit forslag til afgørelse, hvorefter bestemmelserne i direktiv 2004/38, der finder analog anvendelse på den foreliggende sag, henset til den sammenhæng, som direktiv 2004/38 indgår i, og de mål, der søges opnået herved, ikke kan fortolkes restriktivt og under alle omstændigheder ikke bør fratages deres effektive virkning (dom af 25.7.2008, Metock m.fl., C-127/08, EU:C:2008:449, præmis 84, og af 18.12.2014, McCarthy m.fl., C-202/13, EU:C:2014:2450, præmis 32).

40. Det følger heraf, at en medlemsstats myndigheders nægtelse af – for så vidt angår indrømmelse af en afledt opholdsret for en tredjelandsstatsborger – at anerkende sidstnævntes ægteskab med en unionsborger af samme køn, der er statsborger i denne medlemsstat, hvilket ægteskab under de pågældende personers reelle ophold i en anden medlemsstat er indgået i henhold til sidstnævnte medlemsstats lovgivning, kan hindre udøvelsen af den i artikel 21, stk. 1, TEUF sikrede ret til at færdes og opholde sig frit på medlemsstaternes område. En sådan nægtelse vil nemlig bevirke, at nævnte unionsborger må se sig frataget muligheden for at vende tilbage til den medlemsstat, hvor vedkommende er statsborger, ledsaget af sin ægtefælle.«

- Med hensyn til begrebet ægtefælle i opholdsdirektivets artikel 2, nr. 2, litra a, er den ret til respekt for privatliv og familieliv, der er sikret i Chartrets artikel 7, grundlæggende, og rettighederne i Chartrets artikel 7 har samme betydning og omfang som dem, der er sikret ved artikel 8 i EMRK. Domstolen henviste herefter til EMD's praksis, hvorefter forholdet mellem et homoseksuelt par kan være omfattet af begrebet privatliv og familieliv på samme måde som forholdet mellem et par af modsat køn, der befinder sig i samme situation.
- Domstolen henviste herved til EMD's dom af 7.11.2013, Vallianatos m.fl. mod Grækenland, pr. 73 og dom af 14.12.2017, Orlandi m.fl. mod Italien, pr. 143.

Sag C-434/15, Uber Systems SpainSL (Store Afdeling)

- Ubers formidlingstjeneste er hverken omfattet af informationsproceduredirektivet, servicedirektivet eller direktivet om e-handel. Den er heller ikke omfattet af artikel 56 TEUF, men af artikel 58 TEUF. Imidlertid har EU-lovgiver ikke efter artikel 91 TEUF fastsat EU-regler om bytransporttjenester, der ikke er omfattet af den offentlige transport.
- På EU-rettens nuværende udviklingstrin tilkommer det derfor medlemsstaterne selv at fastsætte betingelserne for levering af formidlingstjenester som Ubers under overholdelse af de generelle regler, der følger af TEUF.

Sag C-541/16, Kommissionen mod Danmark

- Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1072/2009 af 21. oktober 2009 om fælles regler for adgang til markedet for international godskørsel har til formål at indføre en fælles transportpolitik. Efter forordningen kan en transportvirksomhed i forbindelse

en international godstransport foretage såkaldte cabotagekørsler. Forordningens artikel 8 indeholder herom følgende:

»1. Enhver transportvirksomhed, der udfører godskørsel for fremmed regning, som er indehaver af en fællesskabstilladelse, og hvis fører, såfremt denne er statsborger i et tredjeland, er i besiddelse af en førerattest, har adgang til på de betingelser, der er fastsat i dette kapitel, at udføre cabotagekørsel.

2. Transportvirksomheder, som beskrevet i stk. 1, har adgang til at udføre op til tre cabotagekørsler med samme køretøj eller, hvis der er tale om et sammenkoblet vogntog, med motorkøretøjet heri, i tilslutning til en international transport fra en anden medlemsstat eller fra et tredjeland til værtsmedlemsstaten, efter at de varer, der blev transporteret ved den indgående internationale transport, er leveret. Den sidste aflæsning af en last som led i en cabotagekørsel, før værtsmedlemsstaten forlades, skal finde sted inden for syv dage efter den sidste aflæsning i værtsmedlemsstaten som led i den indgående internationale transport.

Inden for det i første afsnit omhandlede tidsrum kan transportvirksomheder udføre nogle eller alle de cabotagekørsler, der er tilladt i henhold til nævnte afsnit, i en hvilken som helst medlemsstat, idet de dog er begrænset til én cabotagekørsel pr. medlemsstat inden for tre dage efter indrejse i den pågældende medlemsstats område uden last.«

- Men hvordan skal en cabotagekørsel afgrænses?
- Danmark havde derfor – for bl.a. at modvirke social dumping - udstedt Cabotagevejledningen gældende fra den 14. maj 2010, hvori der angives følgende: »En cabotagekørsel defineres som en national transport af en forsendelse fra læsning af godset til losning hos den modtager, som står anført i fragtbrevet. **En cabotagekørsel kan bestå enten af flere læsesteder eller af flere lossesteder.**«
- Domstolen fandt, at forordningens artikel 8 mangler klarhed mht begrebet cabotagekørsel, hvorfor der må indrømmes medlemsstaterne en skønsmargin til at

vedtage gennemførelsesforanstaltninger, der er i om proportionalitetsprincippet.

- Domstolen fandt, at den danske cabotagevejledning er i om EU-retten og frifandt Danmark.
- Dommen ligger på linje med en anden dansk sag fra 2011, sag C-316/10, Danske Svineproducenter, hvor Domstolen anerkendte, at Danmark kunne fastsætte normer for højden af indvendige rum, som var beregnet til vejtransport af svin, selv om den pågældende forordning om transport af dyr ikke præcist fastsatte højden af disse rum.

Sag C-216/18 PPU, LM (Store Afdeling)

- Kan Rådets rammeafgørelse 2002/584/RIA om den europæiske arrestordre overhovedet anvendes i forholdet til Polen, idet de polske domstoles uafhængighed er kompromitteret?
- Den 3. april 2018 trådte den polske lov om Højesteret i kraft. Aldersgrænsen for højesteretsdommere blev nedsat til 65 år, idet dog der er mulighed for at fortsætte efter anmodning, helbredsattest og tilladelse fra den polske præsident, der gælder for 3 år med mulighed for forlængelse til yderligere 3 år. Der er ikke opstillet nogen kriterier i loven for udstedelse af tilladelsen og afslag kan ikke indbringes for domstolene.
- Kommissionen har anlagt traktatkrænkelssag, C-619/18, og den 19. oktober 2018 besluttede EUD's vicepræsident at træffe foreløbige forholdsregler i sagen, således at Polen øjeblikkeligt skulle suspendere loven og genindsætte de berørte dommere i embedet.

- Forud herfor har Kommissionen vedtaget et begrundet forslag af 20. december 2017 i henhold til artikel 7, stk. 1, i Traktaten om Den Europæiske Union vedrørende retsstatsprincippet i Polen (COM(2017) 835 final).
- I det begrundede forslag redegør Kommissionen for hele lovreformen, den historiske baggrund, dernæst behandler den to emner, hvor der er særlige betænkeligheder, nemlig dels manglen på en uafhængig og legitim forfatningsændringsproces, dels truslen mod de almindelige domstoles uafhængighed, og endelig opfordrer Kommissionen Rådet til at fastslå, at der er en klar fare for, at Polen **groft overtræder de værdier, der er nævnt i artikel 2 TEU**, og til at give denne medlemsstat de nødvendige henstillinger i denne henseende. Det Europæiske Råd har dog ikke vedtaget forslaget endnu.
- I sag C-216/18 PPU, LM, forelagt af den irske High Court, fastslog EUD følgende :

»73. Så længe Det Europæiske Råd ikke har vedtaget sådan en afgørelse, kan den fuldbyrdende judicielle myndighed derfor kun undlade at fremme en europæisk arrestordre udstedt af en medlemsstat, der er genstand for et begrundet forslag som omhandlet i artikel 7, stk. 1, TEU, med henvisning til artikel 1, stk. 3, i rammeafgørelse 2002/584 under **helt særlige omstændigheder**, hvor nævnte myndighed efter en konkret og præcis vurdering af den konkrete sag konstaterer, at der er alvorlige grunde til at antage, at den person, som er omfattet af denne europæiske arrestordre efter sin overgivelse til den udstedende judicielle myndighed løber en reel risiko for krænkelse af sin grundlæggende ret til en uafhængig domstol og dermed af kerneindholdet af vedkommendes grundlæggende ret til en retfærdig rettergang.

74. I forbindelse med en sådan vurdering skal den fuldbyrdende judicielle myndighed bl.a. undersøge, i hvilket omfang de systemiske og generelle mangler ved domstolenes uafhængighed i den udstedende medlemsstat, som de for denne myndighed tilrådsstående oplysninger vidner om, kan have en indvirkning på de retsinstanser, som har kompetence i denne stat til at påkende de procedurer, som den eftersøgte vil blive undergivet.

75. Hvis det følger af denne undersøgelse, at de nævnte mangler kan påvirke disse retsinstanser, skal den fuldbyrdende judicielle myndighed endvidere vurdere, om der i lyset af de særlige bekymringer, som den berørte person har givet udtryk for, og de oplysninger, som denne eventuelt har fremlagt, er alvorlige grunde til at antage, at den pågældende løber en **reel risiko** for krænkelse af sin grundlæggende ret til en uafhængig domstol og dermed af kerneindholdet i vedkommendes ret til en retfærdig rettergang, **henset til dennes personlige situation og til beskaffenheden af den lovovertrædelse, som vedkommende retsforfølges for, samt til de faktiske omstændigheder, som udgør grundlaget for den europæiske arrestordre.**

.....

78. Såfremt de oplysninger, som den udstedende judicielle myndighed – efter om fornødent at have søgt bistand hos den centrale myndighed eller en af de centrale myndigheder i den udstedende medlemsstat som omhandlet i artikel 7 i rammeafgørelse 2002/584 (jf. i denne retning dom af 5.4.2016, Aranyosi og Căldăraru, C-404/15 og C-659/15 PPU, EU:C:2016:198, præmis 97) – har meddelt den fuldbyrdende judicielle myndighed, **ikke**

giver sidstnævnte anledning til at afvise, at der er en reel risiko for, at den berørte person i den nævnte medlemsstat udsættes for en krænkelse af sin grundlæggende ret til en uafhængig domstol og dermed af kerneindholdet i vedkommendes ret til en retfærdig rettergang, skal den fuldbyrdende judicielle myndighed undlade at fremme den europæiske arrestordre, som denne person er omfattet af.«

- Den gensidige tillid mellem medlemsstaterne, som den europæiske arrestordre – og hele EU-samarbejdet – hviler på, kan således ikke opretholdes, hvis der er en reel risiko for, at den berørte person i den udstedende medlemsstat udsættes for en krænkelse af sin grundlæggende ret til en uafhængig domstol.
- Betydningen heraf ift håndhævelsen af europæiske arrestordrer udstedt af polske retter???

Sag C-327/18 PPU, RO

- Har en medlemsstats meddelelse af sin beslutning om at udtræde af Unionen efter artikel 50 TEU til følge, at den fuldbyrdende medlemsstat i tilfælde af, at den førstnævnte medlemsstat har udstedt en europæisk arrestordre mod en person, skal afslå at fuldbyrde denne europæiske arrestordre eller udsætte fuldbyrdelsen heraf, mens den afventer større klarhed om den retlige ordning, der vil finde anvendelse i den udstedende medlemsstat efter dennes udtræden af Unionen?
- Domstolen udtalte bl.a. følgende i dommen:

»45. I denne sammenhæng skal det bemærkes, at en sådan meddelelse ikke har til virkning at bringe anvendelsen af EU-retten til ophør i den medlemsstat, der har meddelt sin beslutning om at udtræde af Unionen, og at EU-retten, som omfatter rammeafgørelsens bestemmelser samt det princip om gensidig tillid og det princip om gensidig anerkendelse, der er uløseligt knyttet til rammeafgørelsen, følgelig fortsat finder fuld anvendelse i denne stat indtil dennes faktiske udtræden af Unionen....

49. Imidlertid påhviler det desuden den fuldbyrdende judicielle myndighed at undersøge efter en konkret og præcis vurdering af den konkrete sag, om der er alvorlige grunde til at antage, at den person, som er omfattet af denne arrestordre, **efter den udstedende medlemsstats udtræden af Unionen** løber en risiko for at blive berøvet de grundlæggende rettigheder og de rettigheder, som den pågældende i det væsentlige er tillagt ved rammeafgørelsens artikel 26-28, således som disse er blevet påberåbt af RO og gengivet i nærværende doms præmis 24 (jf. analogt dom af 25.7.2018, Minister for Justice and Equality (mangler i retssystemet), C-216/18 PPU, EU:C:2018:586, præmis 73).

50. Hvad angår de grundlæggende rettigheder, der er fastsat i chartrets artikel 4, og som svarer til dem, der er fastsat i EMRK's artikel 3 (dom af 5.4.2016, Aranyosi og Căldăraru, C-404/15 og C-659/15 PPU, EU:C:2016:198, præmis 86), forholder det sig således, at for det tilfælde, at den forelæggende ret finder – således som det synes at fremgå af ordlyden af dens præjudicielle spørgsmål og af de sagsakter, der er blevet fremlagt for Domstolen – at de modtagne oplysninger gør det muligt for denne at afvise, at der foreligger en reel risiko for, at RO i den udstedende medlemsstat vil blive udsat for umenneskelig eller nedværdigende behandling som omhandlet i chartrets artikel 4, skal fuldbyrdelsen af overgivelsen principielt

ikke afslås på dette grundlag, uden at dette berører RO's mulighed for, når han er blevet overgivet, at udnytte de retsmidler i den udstedende medlemsstats retsorden, som giver denne mulighed for i givet fald at anfægte lovligheden af forholdene under sin frihedsberøvelse i et fængsel i denne medlemsstat (jf. i denne retning dom af 5.4.2016, Aranyosi og Căldăraru, C-404/15 og C-659/15 PPU, EU:C:2016:198, præmis 103)...

52. ... i det foreliggende tilfælde forholder [det] sig således, at den udstedende medlemsstat, dvs. Det Forenede Kongerige, er part i EMRK, og at denne medlemsstat, således som den har fremhævet i retsmødet for Domstolen, har inkorporeret bestemmelserne i EMRK's artikel 3 i sin nationale ret. Da opretholdelsen af den nævnte medlemsstats deltagelse i denne konvention på ingen måde er knyttet til dens EU-medlemskab, har medlemsstatens beslutning om at udtræde af Unionen ingen indvirkning på dens pligt til at iagttage EMRK's artikel 3, som chartrets artikel 4 svarer til, og beslutningen kan som følge heraf ikke begrunde et afslag på at fuldbyrde en europæisk arrestordre med den begrundelse, at den overgivne person løber en risiko for umenneskelig eller nedværdigende behandling i disse bestemmelsers forstand.«

